

บทที่ 5

บทสรุป การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาประสิทธิผลการเล่นไวโอลินระดับพื้นฐาน ด้วยวิธีการร้องโน้ตสากลแบบโดย่ายที่” ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อสร้างแบบฝึกหัดสำหรับการเล่นไวโอลิน โดยใช้วิธีการร้องโน้ตแบบโดย่ายที่
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการเล่นไวโอลิน โดยใช้วิธีการร้องโน้ตแบบโดย่ายที่ โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 1.1 โน้ตสากล
- 1.2 การอ่านโน้ตสากล
- 1.3 แบบฝึกหัด
- 1.4 จิตวิทยาพัฒนาการของเด็กวัย 13-15 ปี
- 1.5 ทักษะปฏิบัติ
- 1.6 เพลงร้องในระดับประถมศึกษา
- 1.7 การวัดผลและประเมินผล
- 1.8 ประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 1.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

2.1.1 บทเรียน

2.1.1.1 เนื้อหาในบทเรียนประกอบด้วย

- (1) บันไดเสียง C Major
- (2) บันไดเสียง G Major
- (3) บันไดเสียง D Major

2.1.1.2 แผนการสอน

2.1.2 แบบฝึกหัดการเขียน การร้อง และการเล่นไวโอลิน
โดยการใช้โน้ตสากลแบบโดย้ายที่

2.1.3 บทเพลงฝึกหัดสำหรับการเล่นไวโอลินระดับพื้นฐาน

2.1.4 แบบวัดผลการเล่นไวโอลินระหว่างเรียน

2.1.5 แบบทดสอบหลังเรียน

2.1.6 แบบประเมินคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ

2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2.2.1 ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่ใช้ทำการวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญ
3 ท่านตรวจสอบ ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือส่วนใหญ่ได้ค่า IOC ระหว่าง 0.60-1.0
หมายถึงข้อคำถามส่วนใหญ่มีสอดคล้องตามเนื้อหา แต่มีบางหัวข้อที่ได้ค่า IOC เท่ากับ 0 และ
0.3 หมายถึงข้อคำถามมีความสอดคล้องตามเนื้อหาต่ำ ควรมีการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งผู้วิจัยได้แก้ไข
ตามที่คุณเชี่ยวชาญแนะนำในบางประเด็น

2.2.2 นำเครื่องมือไปทดลองใช้ก่อนใช้จริง โดยใช้เวลาทั้งหมด
4 คาบเรียน โดยนำเนื้อหาในบทที่ 1-3 บางส่วน ได้แก่ การร้องและเล่นบันไดเสียง C Major
การร้องและเล่นบันไดเสียงและขั้นคู่ของ G Major และการร้องและเล่นบันไดเสียงและขั้นคู่
ของ D Major มาทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 3 คน เพื่อปรับปรุงแก้ไขก่อน
นำไปใช้จริง ผลการเรียนรู้จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า นักเรียน 2 ใน 3 คนทำได้ดีทั้งเรื่องของการ
ร้องและเล่นบทเพลง นักเรียน 1 คนยังสับสนเรื่องของการอ่านสากลแบบโดย้ายที่ และรูปแบบ
(Pattern) การวางนิ้วบนสายไวโอลิน

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการทดลอง

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนอายุ 13-15 ปี ที่เรียนไวโอลินในอำเภอเมือง
จังหวัดเชียงราย

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนจำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง
(Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ดังนี้

- 1) เรียนไวโอลินมาแล้วไม่เกิน 3 เดือน
- 2) ไม่สามารถอ่านโน้ตสากลแบบโดย้ายที่ได้
- 3) มีเวลาเรียนการเล่นไวโอลินและอ่านโน้ตสากลจาก
แบบฝึกหัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด

สาเหตุที่เลือกนักเรียนไวโอลินที่เรียนมาแล้ว 3 เดือน เพราะนักเรียนสามารถถือไวโอลินและจับคันชัก (Bow) ได้แล้ว โดยผู้วิจัยสามารถเน้นเรื่องของการอ่านโน้ตได้เลย และสาเหตุที่ผู้วิจัยสนใจกลุ่มทดลองอายุ 13-15 ปี เนื่องจากเด็กในวัยนี้มีความพร้อมทางด้านร่างกายและสติปัญญา สามารถคิดสิ่งต่างๆ ได้อย่างเป็นระบบ และเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นช่วงที่เปียเจท์ (Piaget) เรียกว่า ขั้นการคิดแบบเหตุผลเชิงนามธรรม (Formal Operation Stage) ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า เด็กกลุ่มนี้มีความเหมาะสมด้านสรีระที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนไวโอลิน และน่าจะสามารถเรียนรู้เรื่องการอ่านโน้ตสากลแบบโดยง่ายได้เร็ว

3.2 วิธีการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ดำเนินการทดลองโดยใช้กลุ่มตัวอย่างเพียงกลุ่มเดียว ทำการสอนเป็นรายบุคคล (Private) ซึ่งเป็นนักเรียนที่เรียนไวโอลิน ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย อายุ 13-15 ปี จำนวน 5 คน ดำเนินการทดลองดังนี้

1) ทำการทดลองทั้งหมด 9 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 คาบ คาบละ 1 ชั่วโมง รวม 9 ชั่วโมง

2) ทำการวัดผลระหว่างเรียน ทุกคาบ

3) ทำการวัดผลหลังการทดลองในสัปดาห์ที่ 10 โดยใช้แบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และเชิญผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านการสอนไวโอลินอย่างน้อย 10 ปี จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ให้คะแนน

ขั้นตอนที่ 4 รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ นำข้อมูลที่ได้จากผลการทดลองมาวิเคราะห์ โดยใช้สถิติเชิงบรรยายด้วยร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลจากการประเมินข้างต้นสรุปได้ว่าผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยรวมจากการทำแบบฝึกหัดระหว่างเรียนเท่ากับ 161.20 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 11.88 คิดเป็นร้อยละ 89.55 สามารถแปลผลได้ว่า นักเรียนสามารถเล่นบทเพลงได้ในระดับถูกต้องมากที่สุด ส่วนคะแนนเฉลี่ยรวมจากการประเมินหลังเรียนเท่ากับ 388.33 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 14.63 คิดเป็นร้อยละ 86.29 สามารถแปลผลได้ดังนี้คือ นักเรียนสามารถเล่นบทเพลงได้ในระดับถูกต้องมากที่สุด และจากการวิเคราะห์ผลคะแนนการทดสอบระหว่างเรียนเป็นรายด้านพบว่า ผลรวมคะแนนจากแบบฝึกหัดระหว่างเรียนที่นักเรียนทำได้ดีที่สุดคือ การเขียนชื่อโน้ตอาร์เปจิเป็นตัวอักษรในบันไดเสียง C, G, D Major โดยมีค่าเฉลี่ยคือ 15 และ

ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0 คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมาคือการเขียนชื่อโน้ตเป็น ตัวอักษรของบันไดเสียง C, G, D Major และการร้องและเล่นโน้ตอาร์เปจในบันไดเสียง C, G, D Major โดยมีค่าเฉลี่ยคือ 14.80 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44 คิดเป็น ร้อยละ 98.66 และผลคะแนนรวมที่นักเรียนทำได้น้อยที่สุดคือ การร้องโน้ตและเล่นไวโอลิน เพลง "โด เร มี" "Michael Row the Boat Ashore" "Baa Baa Black Sheep" ในบันไดเสียง C, G, D Major โดยมีค่าเฉลี่ยคือ 31.60 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 4.27 คิดเป็น ร้อยละ 70.22

การอภิปรายผล

ผลจากการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยตามสมมติฐาน

ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนแบบฝึกหัดการร้องโน้ตสากลแบบโดยย้ายที่ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นทั้ง 5 คน สามารถเล่นบทเพลงที่กำหนด ทั้งระดับเสียงและจังหวะในระดับถูกต้อง มาก ถึงถูกต้องมากที่สุด ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยมีนักเรียนที่เล่นบทเพลงได้ในระดับ ถูกต้องมากที่สุดจำนวน 4 คน คือได้คะแนนเกินร้อยละ 80 และนักเรียนที่เล่นบทเพลงได้ในระดับ ถูกต้องมากจำนวน 1 คน คือได้คะแนนร้อยละ 77.40 การที่ได้คะแนนสูงอาจเป็นเพราะรูปแบบการ เรียนการสอนแบบฝึกหัดการร้องโน้ตสากลแบบโดยย้ายที่ มีการจัดการเรียนการสอนอย่างมีระบบ โดย แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นทำความเข้าใจเรื่องการร้องโน้ตสากลแบบโดยย้ายที่ 2) ขั้นฝึกร้อง และ เล่นไวโอลินในบันไดเสียงที่กำหนดบนบรรทัดห้าเส้น 3) ขั้นฝึกร้อง และเล่นบทเพลงจากแบบฝึกหัด ที่กำหนด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติของฮาร์เบอร์ (Harber, 1975 อ้างถึงใน ปริญญาพร วงศ์อนุตรโรจน์ 2548: 95) ซึ่งกล่าวว่า "การเรียนรู้ทักษะมี 3 ขั้นตอนคือ ขั้นทำความเข้าใจ (Cognitive Phase) ขั้นฝึกหัดจนเป็นพฤติกรรมคงที่ (Fication Phase) และขั้นปฏิบัติได้อย่างอัตโนมัติ (Autonomous Phase) แสดงว่านักเรียนมีความเข้าใจเรื่องของระดับเสียงและจังหวะ เนื่องจากนักเรียนสามารถ ร้องเพลงได้อย่างถูกต้องทั้งระดับเสียง และจังหวะก่อนการเล่นไวโอลิน ทำให้การปฏิบัติทำได้ง่าย และถูกต้องมากขึ้น

2. ผลรวมคะแนนจากการทำแบบฝึกหัดระหว่างเรียน

ผลการศึกษาพบว่า ผลการทำแบบฝึกหัดครั้งที่ 8 ได้ผลคะแนนสูงสุดคือร้อยละ 95 อาจเนื่องมาจากแบบฝึกหัดครั้งนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเล่นโน้ตอาร์เปจในบันไดเสียง D Major ซึ่ง นักเรียนค่อนข้างคุ้นเคยเพราะเป็นการเริ่มสี่จากสายเปล่า D และการวางรูปแบบนิ้วไม่ยาก อีกทั้ง

บทเพลงฝึกหัดเป็นบทเพลงที่คุ้นหู และจำง่าย จึงทำให้นักเรียนเรียนรู้ในแบบฝึกหัดนี้ได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับที่ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548: 34) กล่าวไว้ว่า "ผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องหนึ่ง เรื่องใด ที่อาจมีผลต่อการเรียนรู้ในเรื่องหนึ่ง ซึ่งก็คือความรู้เดิมที่มีอยู่ จะช่วยเสริมให้เกิดการเรียนรู้ใหม่"

3. ผลรวมคะแนนจากแบบฝึกหัดระหว่างเรียนแยกเป็นรายด้าน

ผลการศึกษาพบว่า ผลรวมคะแนนจากแบบฝึกหัดระหว่างเรียนที่นักเรียนทำได้ดีที่สุดคือ การเขียนชื่อโน้ตอาร์เปจเป็นตัวอักษรในบันไดเสียง C, G, D Major โดยมีผลคะแนนคิดเป็นร้อยละ 100 อาจเนื่องมาจาก เนื้อหาในบทเรียนนี้ไม่ยากมาก เพราะมีโน้ตเพียง 3-4 ตัวเท่านั้น การเรียงของตัวโน้ตไม่มีความซับซ้อน ทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจและเรียนรู้ได้เร็วกว่าเนื้อหาในบทเรียนอื่น

ส่วนการร้องโน้ตและเล่นไวโอลินเพลง "โด เร มี" "Michael Row the Boat Ashore" "Baa Baa Black Sheep" ในบันไดเสียง C, G, D Major มีผลคะแนนน้อยที่สุด โดยมีผลคะแนนคิดเป็นร้อยละ 70.22 อาจเนื่องมาจากนักเรียนบางคนไม่เคยได้ยินบทเพลงมาก่อน และยังไม่คุ้นเคยกับการเปลี่ยนบันไดเสียงของเพลง คะแนนจึงออกมาน้อยกว่าแบบฝึกหัดอื่น อย่างไรก็ตามผลคะแนนยังอยู่ในเกณฑ์ที่ดี

4. ผลคะแนนจากการประเมินหลังเรียนโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน

ผลการวิจัยพบว่า ผลคะแนนจากการประเมินหลังเรียนโดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน ให้คะแนนนักเรียนคนที่ 1 แตกต่างกันมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 80.66 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.80 โดย โดยผู้เชี่ยวชาญคนที่ 2 ให้คะแนนมากที่สุดคือ 86 คะแนน รองลงมาคือผู้เชี่ยวชาญคนที่ 3 ให้คะแนน 83 คะแนน และผู้เชี่ยวชาญคนที่ 1 ให้คะแนนน้อยที่สุดคือ 73 คะแนน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้เชี่ยวชาญคนที่ 1 ตั้งเกณฑ์ในการวัดผลของนักเรียนคนแรกให้อยู่ในระดับปานกลาง เพื่อไว้สำหรับนักเรียนคนอื่นๆ ที่อาจจะทำคะแนนได้มากหรือน้อยกว่านี้ จึงอาจทำให้ผลคะแนนออกมาน้อยกว่าผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นอยู่มาก

5. ผลคะแนนรวมจากการประเมินหลังเรียนโดยผู้เชี่ยวชาญแยกเป็นรายด้าน

ผลการวิจัยพบว่า ผลรวมคะแนนรวมจากการประเมินหลังเรียนที่นักเรียนทำได้ดีที่สุดคือ การร้องโน้ตเพลง "โด เร มี" "Michael Row the Boat Ashore" และ "Baa Baa Black Sheep" ในบันไดเสียง C, G, D Major โดยมีผลคะแนนคิดเป็นร้อยละ 86.66 อาจเนื่องมาจาก

นักเรียนได้ฝึกร้องโน้ตเพลงเหล่านี้อยู่เสมอ ทำให้เกิดการจดจำช่วงเสียงเสียง และจังหวะได้ดี ดังที่
ธวัชชัย นาควงษ์ (2541: 8) กล่าวว่า "การร้องเพลง หรือการร้องโน้ตจะช่วยฝึกให้เด็กคุ้นชินกับขั้นคู่
ต่างๆ ทำให้เขาร้องไม่เพี้ยนและส่งผลให้หูไม่เพี้ยนด้วย" ส่วนการเล่นไวโอลินเพลง "โธ เร มี"
"Michael Row the Boat Ashore" และ "Baa Baa Black Sheep" ในบันไดเสียง C, G, D Major
แม้ว่ามีคะแนนน้อยกว่าคือคิดเป็นร้อยละ 85.48 แต่ถือว่าเป็นคะแนนที่ใกล้เคียงกับการร้อง
โน้ตเพลง จึงเป็นไปได้ว่าการร้องโน้ตและจังหวะได้ถูกต้อง จะส่งผลให้การเล่นไวโอลินได้ดีขึ้น
สอดคล้องกับคำกล่าวของโคดาไล (Kodaly) (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2537: 12) ที่กล่าวว่า "เด็กไม่ควร
เริ่มเรียนเครื่องดนตรีก่อนที่จะจะสามารถอ่านโน้ตดนตรีได้ การเรียนปฏิบัติเครื่องดนตรีจะเริ่มต้น
หลังจากการศึกษาวิชาเบื้องต้นด้านทฤษฎีดนตรีก่อน ได้แก่ การอ่านและเขียนโน้ตดนตรี และการ
ฝึกฟัง เพื่อพัฒนาด้านจังหวะโดยการใช้การร้องมาช่วย หลังจากนั้นเด็กจึงพร้อมที่จะเรียนปฏิบัติ
เครื่องดนตรี" นอกจากนี้จากการดูคะแนนรายด้านแล้วพบว่า นักเรียนคนที่ 4 มีคะแนน
การร้องโน้ตสูงกว่าคะแนนการเล่นมากอย่างเห็นได้ชัดคือ 134 คะแนน และ 106 คะแนน
อาจเป็นไปได้ว่านักเรียนเล่นผิดบ่อยครั้ง เนื่องจากขาดการซ้อมอย่างสม่ำเสมอ และ
อาจเป็นไปได้ว่านักเรียนรู้สึกประหม่าเมื่อต้องเล่นต่อหน้าผู้เชี่ยวชาญ ทำให้เกิดความ
ไม่มั่นใจ จึงทำให้เสียคะแนนการเล่นมากกว่าการร้องโน้ต อย่างไรก็ตาม มีนักเรียนเพียง
1 คนที่ได้คะแนนการร้องโน้ตน้อยกว่าการเล่นบทเพลง ซึ่งขัดแย้งกับสมมุติฐานที่ว่า
ถ้าร้องโน้ตได้ไม่เพี้ยน ก็ในการเล่นไวโอลินไม่เพี้ยนด้วย อาจเป็นเพราะนักเรียนไม่กล้าเปล่ง
เสียง และกลัวการร้องเสียงสูง ทำให้ร้องไม่ตรงเสียง แต่ที่สามารถเล่นไวโอลินได้ตรงเสียง
อาจเป็นเพราะจดจำระดับเสียงและทำนองได้ในใจ (Inner hearing) ทำให้เล่นไวโอลินได้
ตรงเสียงมากกว่า สอดคล้องกับแนวคิดของดวงใจ อมาตยกุล (2546: 111) ที่ว่า "การร้องตรง
เสียงเกิดจากการที่นักร้องได้ยินระดับเสียง (Pitch) แต่ละเสียงอยู่ในใจก่อนที่จะร้องเสียงนั้น
การไม่ได้ยินมาก่อนจะทำให้ขาดความละเอียดอ่อนในการขับร้อง เสียงจะเพี้ยน" ดังนั้นผู้วิจัยจึงมี
ความเห็นว่ แม้ว่านักเรียนจะร้องไม่ตรงตามเสียงเปียโน แต่ถ้ามีการจดจำเสียงนั้นในใจได้ถูกต้อง
จะส่งผลให้เล่นไวโอลินได้ถูกต้องตามไปด้วย

ข้อสังเกตจากการทดลอง

1. นักเรียนบางคนร้องเพลงไม่ตรงโน้ต แต่เล่นไวโอลินไม่เพี้ยน อาจเป็นเพราะ
นักเรียนไม่กล้าเปล่งเสียง และกลัวการร้องเสียงสูง แต่สามารถเล่นไวโอลินได้ตรงเสียงอาจจะ
เนื่องจากการจดจำระดับเสียงและทำนองได้ในใจแล้ว

2. นักเรียนที่เรียนเปียโนมาก่อนอาจจะช่วยให้สามารถอ่านโน้ตได้เร็วกว่านักเรียนที่ไม่เคยเรียนเปียโน โดยการสอบถามนักเรียนที่ได้คะแนนสูงที่สุด พบว่า นักเรียนเคยเรียนเปียโนมาแล้วประมาณ 3 ปี จึงทำให้สอนง่าย และนักเรียนเข้าใจได้เร็ว

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 เนื่องจากแบบฝึกหัดสำหรับการเล่นไวโอลิน โดยใช้วิธีการร้องโน้ตแบบโดยย้ายที่ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ต้องอาศัยการร้องโน้ตที่ตรงเสียงก่อนที่จะเล่นไวโอลิน แต่มีเด็กบางคนที่ร้องโน้ตไม่ตรงเสียง แม้ว่าจะเทียบเสียงโดยใช้เปียโนช่วยแล้วก็ตาม ทำให้ต้องเสียเวลาฝึกให้เด็กร้องให้ตรงเสียงก่อนที่จะเล่นไวโอลิน ดังนั้นผู้สอนจึงควรมีเทคนิคในการสอนเรื่องของการร้องโน้ตด้วย เพื่อให้สามารถดำเนินการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 การสอนโน้ตอาร์เปจโจ (Arpeggio) ใช้เวลาไม่มากนัก เพราะเป็นเนื้อหาที่ไม่ซับซ้อน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้เร็ว ดังนั้นจึงควรวางแผนการจัดการเรียนการสอนโดยการกำหนดเวลาที่เหมาะสมกับเนื้อหา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการร้องโน้ตก่อนการเล่นเครื่องดนตรีโดยใช้เครื่องดนตรีประเภทอื่น

2.2 ควรมีการสร้างแบบฝึกหัดการเล่นไวโอลิน โดยใช้วิธีการร้องโน้ตแบบโดยย้ายที่ในบันไดเสียงไมเนอร์ (Minor)

2.3 ควรเลือกนักเรียนที่มีพื้นฐานเรื่องการร้องเพลงมาใช้ในการทดลอง เพื่อให้ผลของการทดลองเป็นไปตามสมมติฐาน

2.4 การร้องโน้ตแบบโดยย้ายที่อาจเหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่เพิ่งเริ่มเรียนอ่านโน้ตมากกว่าผู้ที่เคยชินกับการอ่านโน้ตแบบโดยอยู่กับที่ (Fixed do) แล้ว